

การบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

The Integration of Postmodern Philosophy of Education for Reconstructing
the Desired Outcomes of Education of the Ecclesiastical Secondary School

พระมหาณรรณกร ภัทรเมธีจักร

Phramaha Naronkorn Pattamathangkorn

สวัสดิ์ อโนทัย

Sawat Anothai

สมบุญ บุญโท

Somboon Boondo

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 29 ธันวาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 31 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีด้านการศึกษาเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 2) ศึกษาปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ 3) บูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางปรัชญาแบบวิภาษวิธี และแบบมีกรณีศึกษาเพื่อใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ภายใต้กระบวนการวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีด้านการศึกษาเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษา การเรียนการสอน ผู้สอน ผู้เรียน การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค ได้แก่ 1) ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม 2) ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม 3) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม 4) ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม 5) พุทธปรัชญาการศึกษา การบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคในการ

แก้ปัญหานักเรียนด้วยการเพิ่มทักษะการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยการถ่ายทอดทำให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจ ด้านสารสนเทศด้วยทักษะการวิเคราะห์อย่างรู้เท่าทันสารสนเทศเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และพฤติกรรม เสริมด้วยพุทธปรัชญาการศึกษาด้วยการนำไตรสิกขามาเป็นหลักในการพัฒนา 3 ด้าน กาย จิต ปัญญาและหลักพละ 4 มาพัฒนาเพื่อเสริมทักษะในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ และองค์ความรู้ที่ได้ จากวิจัย คือ CCMW Model

คำสำคัญ: การบูรณาการ, ปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค, ผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์

ABSTRACT

The objectives of this research paper were to: 1) study educational concepts and theories to enhance desirable educational outcomes at Phrapariyatidhamma school of general department; 2) study postmodern educational philosophy to enhance desirable educational outcomes at Phrapariyattidham school of general department; 3) integrate the postmodern educational philosophy to enhance the desired educational outcomes at Phrapariyattidhamma school of the general department; 4) create a new body of knowledge and a model to enhance desirable educational outcomes at Phrapariyattidhamma school of general department. This research was qualitative research by dialectic and discursive methods through the analytic, appreciative and applicative approaches to the creativity of new knowledge in philosophy and religion.

The results found that the educational concepts and theories for enhancing desirable educational outcomes at Phrapariyattidhamma school of general department, namely education management, teaching and Learning, Teachers, learners, education desirable educational results in the 21st century. The Postmodern educational philosophy to enhance desirable educational outcomes at Phrapariyattidhamma school of the general department: 1) essentialism 2) progressivism 3) reconstructionism 4) Existentialism 5) Buddhist philosophy of Education. The integration of postmodern educational philosophy into the problem-solving on students should increase the learning skill, on new technology usage by relaying the learning and understanding process, on information technology by the analytical skill as well as knowing it influenced to belief and behavior, and strengthening by the Buddhist philosophy of education by taking the Threefold Training to enhance three aspects; body, mind and wisdom and fulfilling the four powers to improve ones' own skill to success their way of life. As for the creativity of new body of knowledge on this research is CCMW Model

Keywords: Integration, Postmodern Philosophy of Education, Desired Educational Outcomes

1. บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของคนในประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าแต่คนจะมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ถือเป็นแผนแม่บทหลักในการพัฒนาประเทศโดยมีหลักการสำคัญคือ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย ให้มีวินัย ใฝ่รู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม และมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขในสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559) นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) อีกทั้ง ยังเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ตลอดชีวิตอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561: 55) ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประชากรของประเทศนั้น ๆ ให้มีทักษะ สมรรถนะอย่างมีคุณภาพและมีความรู้ความสามารถที่จะนำไปใช้พัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

สถาบันการศึกษาถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งทางการศึกษาที่มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาให้สอดคล้องกันทั้งระบบตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาไปจนถึงอุดมศึกษา โดยมุ่งสอนให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยีและทักษะด้านชีวิตและการทำงาน สามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้ มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ให้ตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้ การจัดการศึกษาต้องเน้นแสวงหาการเรียนรู้ได้เอง อย่างทำทนายสร้างสรรค์ ความรู้ใหม่ ต่อยอดความรู้เดิม คิดและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้ เหมาะกับตนเอง สังคม ตามสถานการณ์ โดยนำเอาหลักการเกี่ยวกับยุคสมัยใหม่ที่ตรงความสนใจของคนในยุคดิจิทัล มีอุปกรณ์สมัยใหม่ช่วย เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ฯลฯ (กำจร ตติยกุล: 2559) อุปกรณ์เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อการสอน ทุกรูปแบบ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการสืบค้นและใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ เนื่องจากข้อมูลในปัจจุบันมีจำนวนมาก ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการค้นหา และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาถือว่าการจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ที่มีการจัดตั้งขึ้นจากความร่วมมือระหว่างมหาเถรสมาคมกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมและวิทยาการสมัยใหม่และเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีฐานะยากจนไม่มีทุนในการศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเขตพื้นที่ห่างไกลความเจริญไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของ

รัฐตามปกติได้มีโอกาสได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาความรู้พัฒนาฐานะทางสังคมและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในปัจจุบันยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้างมากนัก เนื่องด้วยความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็น ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางพัฒนาและขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารกับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนี้ ยังพบว่า การสร้างพันธสัญญาการดำเนินงานและการจัดการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปทิศทางเดียวกันยังไม่เป็นรูปธรรมมากนักจะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ และยังไม่มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้น ๆ เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2553: 1) อีกทั้ง ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกที่ดี งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้เป็นเงินอุดหนุนรายรูดนักเรียนยังไม่เพียงพอต่อความต้องการต่อการจัดการศึกษา และสถานภาพของครูยังเป็นเพียงลูกจ้าง ครูไม่ได้ผ่านระบบการคัดเลือก ไม่มีการวางแผนอัตรากำลัง ครูขาดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับพิชชาวริน ชนะคุ้ม (2554) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา บุคลากรขาดคุณภาพ ปัญหาการลาออกของครูผู้สอน ทำให้การเรียนการสอนไม่มีความต่อเนื่อง ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง โดยเฉพาะวิชาบังคับหรือวิชาหลัก ปัญหาครูที่สอนมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงกับวิชาที่สอน ขาดการอบรมเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรและเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ยิ่งไปกว่านั้น หลักสูตรการศึกษาที่มีอยู่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนสาเหตุอันเนื่องมาจากระบบการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญนั้นมีความแตกต่างจากระบบการศึกษาของภาครัฐและเอกชน เพราะว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นระบบการเรียนการสอนควบคู่วิชาธรรมและวิชาทางโลก วิชาทางโลกประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ ภาษาต่างประเทศ ส่วนวิชาธรรมประกอบด้วยหลักสูตรบาลี นกธรรม ศาสนพิธีและศาสนปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักสูตรวิชาธรรมบาลี ระบบการเรียนการสอนจะยึดครูเป็นศูนย์กลางของการศึกษา (Teacher-centered) ที่มุ่งเน้นใส่เนื้อหาและท่องจำให้กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนขาดทักษะการรู้คิด และทักษะการปฏิบัติ การศึกษาเช่นนี้มุ่งการจำไม่ได้มุ่งเน้นที่ทักษะการคิดและทักษะการนำไปสู่การปฏิบัติ การศึกษาจึงไม่สามารถสร้างคนที่มีความเข้มแข็งให้กับสังคมได้ทำให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดเป็นทำเป็น จึงไม่สามารถพัฒนาศักยภาพความสามารถของผู้เรียนเท่าที่ควรจึงส่งผลต่อผลลัพธ์ทางการศึกษา

เมื่อกระแสสังคมโลกได้เข้าสู่ศตวรรษใหม่ที่เป็นยุคดิจิทัล ไอที เทคโนโลยีสารสนเทศ ข่าวสารข้อมูล ทำให้กระบวนการศึกษาก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากเดิมระบบการศึกษายึดครูเป็นศูนย์กลาง เน้น

การให้ความรู้ บรรยาย และท่องจำ เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ของการศึกษาจากครูที่เคยพร่ำสอนจะปรับเปลี่ยนบทบาทของครู ให้เป็นผู้คอยให้การแนะนำ ให้คำปรึกษา หันเหทิศทางมาพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะ รู้คิด รู้ทำ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่เน้นผู้เรียนท่องจำ แต่มุ่งเน้นพัฒนาทักษะของผู้เรียน (Reskill) และพัฒนาทักษะที่มีอยู่เดิมให้แข็งแกร่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Up skill) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนรวมทั้งองค์กรพระพุทธศาสนาและสังคมประเทศชาติอีกด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นปัญหาหลักของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนี้

1. ปัญหาด้านจัดการศึกษา ยังไม่มีทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนหรือความถนัดความสนใจของผู้เรียนเพียงจำกัดตามกรอบกระทรวงศึกษาธิการและภายใต้กรอบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
2. ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน ยังไม่ได้มาตรฐานการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่ามาตรฐานการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดไว้
3. ปัญหาด้านบุคลากร ขาดความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการ
4. ปัญหาด้านผู้เรียน ขาดทักษะในการเรียนรู้ รู้คิด รู้ทำ นำไปสู่การปฏิบัติ
5. ด้านสื่อการสอน ยังไม่ทันสมัยและไม่เอื้อต่อการเรียนรู้

จากปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องทักษะของผู้เรียนซึ่งเป็นความคาดหวังจากสังคมในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะที่สำคัญ 3 ด้านได้แก่ 1) ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย ความริเริ่ม สร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี โดยอาศัยความรู้สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี 3) ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ต้องอาศัยความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นตัวของตัวเอง ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม ความรับผิดชอบ ภาวะผู้นำ ทักษะเหล่านี้เป็นเป้าประสงค์ของการศึกษาในยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยใช้ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์พบว่าด้านจุดแข็งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้เรียนมีจิตสำนึกรู้จักผิดชอบชั่วดี มีจิตอาสา มีอุดมการณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความประพฤติเหมาะสมกับสมณสาธิต มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดเป็นอย่างดี ส่วนในด้านจุดอ่อนพบว่า ผู้เรียน มีผลสัมฤทธิ์การเรียนต่ำกว่ามาตรฐานชาติโดยเฉพาะ ขาดทักษะการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรมและสมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์และเพื่อร่วมสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคมเพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเองและสังคม

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นทำให้ทราบปัญหาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ด้านผู้เรียนพบว่า มีผลสัมฤทธิ์การเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ขาดทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (Digital intelligence) ทักษะการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรมและ สมรรถนะ

การบูรณาการข้ามศาสตร์และเพื่อร่วมสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้อง กองพุทธศาสนาศึกษา (2553) จัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาอย่างไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้างมากนัก ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนาและ ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียน (Reskill) และพัฒนาทักษะเดิมของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Up skill เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคดิจิทัล จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา การบูรณาการปรัชญาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้ 2) ทักษะสารสนเทศ 3) ทักษะด้านการทำงานอาชีพ เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีด้านการศึกษาเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
2. เพื่อศึกษาปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค
3. เพื่อบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิจัยเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความเชิงวิชาการ งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยมีลำดับ ดังนี้

ข้อมูลเอกสารขั้นต้น ได้แก่ พระไตรปิฎก หนังสือ ตำราวิชาการทางปรัชญาการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

ข้อมูลเอกสารชั้นรอง ได้แก่ บทความจากวารสารต่าง ๆ และรายงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปรัชญาการศึกษา

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสอดคล้องและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลที่ได้จากการศึกษา นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ จึงถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบของการเขียนอภิปรายแบบพรรณนาวิเคราะห์ ด้วยการบูรณาการ แนวคิดเกี่ยวกับการจัด

การศึกษาเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ให้เชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันภายใต้การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และ วิชา เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา

4. ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ 1 แนวคิดและทฤษฎีด้านการศึกษาเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้เชิงคั่นคว้าและลงมือปฏิบัติ กระตุ้นการเรียนรู้และเสริมสร้างทักษะความสามารถ (competency) ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์และการคิดเชิงระบบเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุดคือการเปลี่ยนแปลงตนเองเปลี่ยนแปลงสังคม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเพื่อสร้างผลลัพธ์ ต้องอาศัยทักษะหลายด้านประกอบด้วยทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการบูรณาการความรู้ ทักษะการทำงานเป็นทีม และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งทักษะดังกล่าวนี้ เป็นการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ที่นักเรียนควรมีได้แก่ 3R และ 8C” 3 R ได้แก่ Reading (การอ่าน) การเขียน (W)riting) และ คณิตศาสตร์ (A)rithmetic และ 8 C ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) การสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อ (Communication Information and Media Literacy) การร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration Teamwork and Leadership) ความคิดสร้างสรรค์ คิดเชิงนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม กระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Understanding) ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Computing and ICT Literacy) ทักษะทางอาชีพ และการเรียนรู้(Career and Learning Skills) และมีคุณธรรม มีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย (Compassion) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญของทักษะขั้นต้นทั้งหมด

เป้าหมายด้านการจัดการศึกษาเพื่อเกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยทางกายและวาจาไม่มุ่งทำร้ายหมิ่นทำลายผู้อื่นและไม่กล่าวโทษติเตียนผู้อื่นเป็นผู้ดำรงอยู่ในระเบียบวินัย เคารพกฎกติกา กฎหมาย รวมถึงจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม (อธิศีล) 2) เป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาจิตของตนให้มีสมรรถภาพและสุขภาพจิตที่มั่นคง (อธิจิต) 3) เป็นผู้ฝึกฝนพัฒนาตนแสวงหาความรู้ให้เกิดปัญญา (อธิปัญญา)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค ผลการวิจัยพบว่า เป็นการนำเอาหลักการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคบางประการมาทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำมาบูรณาการสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งได้แก่ 1) ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม เป็นแนวคิดเชิงอุดมคตินิยม ที่มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาต้องการพัฒนาให้ผู้เรียนรักษามรดกทางวัฒนธรรม เน้นการถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นหลักหรือเป็นแก่นของสังคมในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐาน ส่วนด้านทักษะก็เน้นทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต ในด้านการจัดการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนรับรู้

และการจำ 2) ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นการมุ่งพัฒนาบุคคลให้รู้จักแก้ปัญหาและปรับตัวเข้ากับสังคม ด้านหลักสูตรเป็นเรื่องของชีวิตประจำวันที่เน้นประสบการณ์โดยผ่านการเรียนรู้และลงมือกระทำด้วยตนเอง 3) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมุ่งพัฒนาคนไปพร้อมกับสังคมมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถไปปฏิรูปสังคมและพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจสภาพปัญหาของสังคมและตระหนักในหน้าที่ต่อสังคมเห็นประโยชน์สังคมมากกว่าประโยชน์ตนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและแก้ปัญหาของสังคมไปสู่สังคมในอุดมคติ 4) ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เป็นการเน้นที่เสรีภาพของมนุษย์เป็นสำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง โดยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด ใช้เหตุผล และกระทำการใดก็ตามก็ต้องรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และ 5) พุทธปรัชญาการศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง และความหมายของชีวิตเพื่อดำเนินชีวิตให้สัมพันธ์กับความจริง เพราะจุดมุ่งหมายการศึกษาตามพุทธปรัชญาการศึกษา ต้องการพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้เรียนให้สมบูรณ์

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยทักษะการเรียนรู้ การแก้ปัญหาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค เป็นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจเทคโนโลยีในการนำมาใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนและตามพุทธปรัชญาการศึกษา เป็นการนำไตรสิกขา มาเป็นหลักในการพัฒนา 3 ด้าน กาย จิต ปัญญา ปัญหาด้านสารสนเทศ การแก้ปัญหาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค เป็นการเสริมสร้างทักษะการวิเคราะห์อย่างรู้เท่าทันสารสนเทศเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและพฤติกรรม รวมถึงข้อขัดแย้งต่อจริยธรรม และตามพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นการนำปัญญา 3 คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ปัญหาด้านทักษะการงานอาชีพ การแก้ปัญหาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคโดย การนำหลักความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่คิดเป็นเหตุเป็นผลมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะของนักเรียน ให้มีการปรับตัวยืดหยุ่นเรียนรู้สิ่งใหม่พัฒนาตัวเองอยู่เสมอไม่ให้หยุดนิ่ง ได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติทำให้เกิดความเชี่ยวชาญทั้งการทำงานเป็นรายบุคคลและการทำงานเป็นทีม ฝึกให้มีประสบการณ์ในการทำงาน การแก้ปัญหา มีเสรีภาพในการเลือกในการเลือกตัดสินใจในแสวงหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตตนเอง ตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษา เป็นการหลักพละ 4 มาพัฒนาเพื่อเสริมทักษะในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

5. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง การบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ คือ CCMW Model โดยมีความหมาย ดังนี้

Critical Thinking = การฝึกให้ใช้เหตุผลพิจารณาไตร่ตรองแยกแยะข้อเท็จจริงนำไปสู่การตัดสินใจอย่างรอบคอบว่าเรื่องใดควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ สิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในยุคศตวรรษที่ 21 เพื่อการรู้เท่าทันในสังคมดิจิทัล

Compassion = การปลุกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม เสียสละ มีเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่นและรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม ชุมชน ประเทศชาติ

Moral = ศีลธรรม การฝึกความประพฤติให้เรียบร้อย ทางกาย วาจาและใจ เว้นจากการเบียดเบียน ทรมาณหมายเอาชีวิตผู้อื่น และการไม่ดูหมิ่น ดูถูก หลอกกลวง เหยียดหยาม ประณามผู้อื่นให้เกิดความเสียหาย ทำให้เจ็บช้ำใจ ให้มีจิตใจตั้งมั่นในเมตตากรุณา มีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่อาฆาต มาดร้าย มุ่งหมายทำลายผู้อื่นให้ถึงแก่ความฉิบหายและที่สำคัญไม่หลงผิดจากธรรมนองคลองธรรมให้มีความประพฤติดีงามหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ให้ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ และอาชีวะ ได้แก่ องค์กรศรัทธาธรรม สัมมาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิ สัมมาอาชีวะโดยสาระก็คือการดำรงตนด้วยดีในสังคม

Wisdom = ปัญญา การฝึกให้ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาและมีสติเป็นเครื่องคุ้มกันให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัล

6. อภิปรายผลวิจัย

1. แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นที่ชัดเจนว่า เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยอย่างรู้เท่าทัน สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาซึ่งสอดคล้อง เอกชัย พุทธสอน (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม คือ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง 2) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี คือมีทักษะการรู้ การใช้และการจัดการด้านสารสนเทศสื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศให้เท่าทันอยู่เสมอและ 3) ทักษะชีวิตและการทำงาน คือ มีทักษะในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้

2. แนวคิดปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคว่าด้วยการสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นที่ชัดเจนว่า ปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคและพุทธปรัชญาการศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้อย่างเหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับพระครูสมุห์อนุกุล ปานประดิษฐ์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาสงเคราะห์ธรรมศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลามองผ่านปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค ในการนำปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคมาประยุกต์ใช้สามารถแก้ปัญหาการจัดการศึกษาสงเคราะห์ธรรมศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทำให้เห็นชัดว่า การสอนเชิงบูรณาการทำให้ผู้เรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์ มีวิจารณ์ญาณในการแก้ปัญหา รอบรู้เทคโนโลยีสารสนเทศรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวเข้ากับยุคสังคมดิจิทัล นอกจากนี้ ยังช่วยเปิดโลกทัศน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียนให้กว้างขึ้น ทำให้การเรียนรู้ น่าสนใจ น่าตื่นเต้น ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และมีความคิดและมุมมองที่กว้างขึ้น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เรียนเชิงบูรณาการซึ่งสอดคล้องกับนิธิบัญญัติ บัณฑิต (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการสอนแบบบูรณาการด้วยการสอนแบบห้องเรียนกลับด้านสื่อประสม และนวัตกรรมคุณลักษณะศึกษาด้านทักษะทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้ศาสนาประวัติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบูรณาการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ใช้วิธีการสอนแบบปกติหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบูรณาการมีระดับคุณลักษณะด้านทักษะทางสังคมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบูรณาการโดยใช้การสอนแบบห้องเรียนกลับด้าน สื่อประสมประสม และนวัตกรรมคุณลักษณะศึกษาด้านทักษะทางสังคมใน 3 ด้านมีความคงทนในการเรียนรู้ไม่แตกต่างกันองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ในยุคสังคมดิจิทัล นับว่าเป็นความท้าทายต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ต้องปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน มุ่งเน้นฝึกฝนพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่และมีทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและมีวิจารณ์ญาณ นอกจากนี้ ต้องปรับเปลี่ยนมุมมอง ทัศนคติของตนให้เห็นตามความจริงและยอมรับการเปลี่ยนแปลงในโลกศตวรรษใหม่ ซึ่งเป็นความท้าทายของผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ และสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนส่งเสริมร่วมกันเพื่อพัฒนาเยาวชนและองค์พระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการปรัชญาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีศึกษา ควรวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการปรัชญาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการปรัชญาหลังนวยุคเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การศึกษาที่พึงประสงค์ธรรมศึกษาสนามหลวงควรวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการปรัชญาหลังนวยุคเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียนในสังคมยุคดิจิทัลควรวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการปรัชญาหลังนวยุคกับครูพระสอนศีลธรรมในสังคมยุคดิจิทัล

บรรณานุกรม

- กำจร ตติยกวี. (2559). **ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ไทยแลนด์ 4.0**. อ้างจาก หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. วันที่ 14 ตุลาคม 2559.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กองพุทธศาสตร์. (2553). **แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ.2553-2562)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- นิธิบุตรอวี ปือราเฮง. (2557). **ผลของการสอนแบบบูรณาการด้วยการสอนแบบห้องเรียนกลับด้าน สื่อประสม และนวัตกรรมคุณลักษณะ คึกษาด้านทักษะทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้ศาสนประวัติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พิชชาวริน ชนะคุ้ม. (2554). **การประเมินผลการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พระครูสมุห์อนุกุล ปานประดิษฐ์. (2558). **การจัดการศึกษาสงเคราะห์ธรรมศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลา มองผ่านปรัชญาการศึกษาหลังนวยุค**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2561). **คู่มือการตรวจสอบและประเมินผลข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ตามมติคณะรัฐมนตรี**.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). **แผนพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12**. Online: จากhttps://www.ubu.ac.th/web/files_up/80f2017031913062635.pdf สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2563
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). **การเตรียมความพร้อมเพื่อยกผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เอกชัย พุทธสอน (2557). **แนวโน้มการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.